

Paremmiin sanoen . . .

Tässä osastossa esitetään julkisuudesta poimittuja kielivirheitä ja tyylikömpelyyksiä lyhyesti perusteltuine korjausehdotuksineen.

»Argentina katkaissut suhteensa Bulgariaan, *Vichyyn*, Unkariin ja Romaniaan.» (Helsingiläislehden uutisotsikko 5. 2. 44.) Tekee mieli kysyä, onko näin kirjoittaneen sanomalehtimiehen tarkoitus houkutella lukemaan tuo Ranskan nykyisen pääkaupungin nimen yksikön illatiivi *višyy*n. Muutoinhan ei olisi mitään järkeä kirjoittaa suomalaiseseen illatiivin päätteeseen sellaista y-kirjainta, jota ei saisi y:ksi lukea. Asian tuntijain huolellisesti harkitun suositelun mukaan ranskalaisten ja eräiden muiden niihin verrattavien vieraiden erisnimien taivutus suomessa on tapahtuva siten, että lähtökohdaksi otetaan nimen alkukielisen ääntämyksen mukainen yks. nominatiivi ja siihen liitetään

oman kielimme vaatimusten mukaiset sijapäätteet. Koska siis *Vichy* ranskassa ääntyy *višii* (pääpaino toisella tavulla), niin tätä nimeä on suomessa taivutettava samoin päättein kuin esim. substantiivisia *selkäpii*: siis esim. yks. partitiivi *Vichy'tä* (lue: *višii*tä), illatiivi **Vichy'hin** (lue: *višiihin*). Niille, jotka haluavat perehtyä tästä kysymyksestä aikaisemmin käytyyn periaatteelliseen keskusteluun, mainittakoon, että siitä ovat kirjoittaneet Virittäjässä O. J. Tallgren (Tuulio) 1915 s. 145-, Arthur Långfors 1925 s. 158-, E. A. Tunkelo 1925 s. 130-, Aarne Anttila 1925 s. 129-, 154- ja 1926 s. 107-, Lauri Hakulinen 1925 s. 95-.

*

»Tuloilmoitukset K:n kaupungissa vuonna 1944 . . . toimitettavaa kunnallistaksoitusta varten ovat lähetettävät tai jätettävät . . . kansanhuoltotoimistoon . . . Kansaneläkevakuutusmaksun *palkanpidätystodisteet* ovat tuloilmoitukseen *oheenliitettävät* uhalla ettei niitä myöhemmin enää huomioida [!].» (Ilmoitus pääkaupungin lehdissä 16. 1. 44.) Koska ei ole kysymys tuloilmoitusten ja palkanpidätystodisteiden ominaisuuksista — verrattakoon edelläoleviin esim. lausetta *Kaikki ikkunat ovat avattavat* = 'sellaiset, että ne voi avata', jossa vastavasti todella on puhe ikkunain ominaisuuksista —, vaan siitä, mitä niille on tehtävä, olisi sanottavaa: **Tuloilmoitukset . . . on lähetettävä tai jätettävä . . . palkanpidätystodisteet on . . . oheenliitettävä.** Vrt.: *Kaikki ikkunat on avattava*, jossa puhe on siitä, mitä ikkunoille on tehtävä. Ylläolevan sitaatin viimeinen sana *huomioida* olisi tietysti vaihdettava ilmaukseen **oteta huomioon**, sillä jälkimmäisestä asiasta tässä on tarkoitus puhua eikä 'huomioiden teosta', jota *huomioinen* merkitsee. — Sama ruotsin lauseopin vaikuttama epäsuomalaisuus esiintyy seuraavissa sanonnoissa: »*Kaikki liput ovat loppuunmyytyt*» (Suomen yleisradion kuulutuksessa 12. 12. 43); paremmin: **Kaikki liput on loppuunmyyty.** »*Omakätiset hakemukset . . . ovat . . . lähetettävät . . . piirikuntakonttorille*» (erään keskusviraston ilmoituksesta 4. 2. 44); pitäisi olla: **O. hakemukset . . . on lähetettävä.**

*

»Katkerat kokemukset eivät herätä hänessä vihaa, vaan rakkautta *kanssaihmissiin*» (suom. romaanista). Kielemme ei, kuten tunnettua, suosi tällaisia adverbi-rakenteisia yhdyssanoja. Sellaisia ilmauksia voisi vielä jotenkin puoltaa kuin *kanssamatkustaja*, *kanssakilpailija*, *kanssakärsijä*, koska niissä adverbi liittyy verbikantaiseen substantiiviin (vrt.:

matkustaa, kilpailla, kärsiä jonkun kanssa), ja siedettävyyden rajoissa pyssy samoin mitenkuten *kanssaperillinen*, jonka perusosa assosioituu läheisesti verbiin *periä*. Nämäkään eivät sentään kuulosta hyviltä suomalaisen korvaan, joka paljon mieluummin hyväksyy sanatyypit **matkakumppani**, **kärsimystoveri**, **kilpaveikko**, **myötäperijä**. Mutta yhdysana *kanssaihminen*, jonka perusosa ei liity mihinkään verbiin, on niin sulattamaton käännöslaina, että sitä tekee mieli, sen melkoisesta yleisyydestä huolimatta, pitää suoranaishana kielivirheenä. Cannelin suomentaa ruotsalais-suomalaisessa sanakirjassaan ruotsin sanan *medmänniska*, joka tietenkin on ollut tuon meikäläisen sanavaivaisen mallina, ainoastaan **lähimmäiseksi**, eikä tätä hie-man vapaata käännöstä vastaan voitane mitään painavia muistutuksia esittää. Erittäin hyvin se tuntuu sopivan alussainittuun virkkeeseen, jonka loppu tulisi täten kuulumaan: eivät herätä vihaa, vaan rakkautta **lähimmäisiin**. — Toisinaan kuultavan *kanssaveljen* tilalle, joka tietysti on yhtä huonoa suomea kuin »*kanssaihminenkin*», Cannelinilla on tarjolla hyvä vastine **osaveli**.

*

»Pienen kuvan siitä, miltä aloilta työvoimareserviä voidaan saada, antanevat seuraavat *prosenttuaaliset* luvut Ruotsista.» (Erästä tekniikan alan aikakauslehdessä 1944.) Vaikka sanassa *prosentti* onkin aivan vakiintunut *tt*:llinen kirjoitus- ja ääntämisasu, jota tässä tapauksessa kielemme astevaihtelukin vaatimalla vaatii, ei sama aitosuomalainen *tt* enää ole tarpeen eikä paikallaan sellaisessa lainanantajakielen vastaavaan johdannaiseen pohjautuvassa sukulaissanassa kuin **prosentuaalinen**, vaikka yleinen ääntämys, tarpeettomasti kyllä, siinäkin pyrkii *tt*:lliseen ääntämykseen. Käytännössä olevat oikeinkirjoitusoppaamme suosittavatkin tuossa johdan-

naissanassa yksimielisesti lyhyen *t:n* sekä kirjoittamista että ääntämistä. Muita vastaavanlaisia, suositeltavia kirjoitus- ja äännösasujen rinnakkaisuuksia ovat esim.:

agentti — agenttuuri
 portti — portaali
 kultti, kulttuuri — kultivoida
 baltti (lainen) — Baltian maat
 monumentti — monumentaalinen
 romanttinen — romantisoida
 konstantti — Konstantinopoli
 monarkki — monarkia
 patriarkka — patriarkaalinen
 lisenssi — lisenšiaatti
 potenssi — potensoida

*

»Ylioppilaslakin lisäksi Eilalla oli valtinaan toivoton *täysikasvaneisuus.*» (V. 1943 ilmestyneestä suom. romaanista.) Tässä sitaatissa kursivoidun substantiivin kantana oleva adjektiivi »täysikasvanut» kuuluu samaan torjuttavien lauseopillisten muokaluksien joukkoon kuin monesti moittimamme »viime-mainittu»: vika on siinä, että perusosana olevaa partisiippia, siis adjektiivia on määrätty adjektiivilla, kun kieleemme (ja enimpien Euroopan kielten) logiikka

sallii adjektiivia määrättävän vain adverbilla. Tässä tapauksessa odottaisi siis esim. asua »täysikasvanut», joka olisikin hyväksyttävää kieltä. Suomessa on kuitenkin toiselta pohjalta muodostunut, omintakeisempi vastine ruotsin sanalle *fullvuxen*, nim. **täysikasvuinen** (jossa *täysi* ei tietenkään ole määräyksenä adjektiiville *kasvuinen*, vaan joka on katsottava kokonaisuudessaan sanaliiton *täysi kasvu* suoranaiseksi adjektiivistumaksi; vrt. *pikä matka: pikämätkainen* yms.). Edelläolevan sitaatin viimeinen sana olisi sen mukaan sujuvimmin vaihdettavissa ilmaukseen **täysikasvuisuus**.

*

»eräs . . . suurimmista silloista valmistui juuri äskettäin, ja useat muut ovat paraillaan *työn alla.*» (Pääkaupunkilaislehti 17. 1. 44.) Vaikka kielikuvaa »työn alla» ei periaatteellisesti haluaisi kokonaan tuomitakaan, on kuitenkin syytä huomauttaa, että kieleemme on ilmaissut kysymyksessä olevan asian vanhastaan adverbilla **tekeillä**, joka on jopa näppärämpi ilmaus kuin »työn alla» ja varmaan useiden nykysuomalaistenkin korvaan kuulostaa tutummalta kuin tuo todennäköisesti muokalaisperäinen »alla-olo».